

יחידה 3 - המצות בפסח: שומרים על המצה

מטרות

הישג 1 - יסודות התורה שבעל פה

- התלמיד יאתר את שמות חג הפסח מתוך המקורות.
- התלמיד יאתר מתוך הפסוק את פרטי חיוב מצוות אכילת מצה.

הישג 2 - מושגים

- התלמיד יכיר את המושגים 'מצות-מצווה' ו'מצה שמורה'.

הישג 5 - הבנה ויישום

- התלמיד יחזור על סימני הסדר ומשמעותם.
- התלמיד יכיר מהן הברכות שמברכים על אכילת מצה בליל הסדר ובשאר ימי הפסח.
- התלמיד יכיר את גדרי שיעור אכילת המצה בליל הסדר לילדים ולמבוגרים.

תקציר נושא היחידה

ביחידת לימוד זו נערוך היכרות עם חג הפסח ומשמעויותיו דרך שמות החג המופיעים במקורות. נרחיב על המצווה העיקרית בחג הפסח: מצוות אכילת מצה. נלמד על דיני הכנת המצות ועל גדרי המצווה. בסיום היחידה נערוך חזרה קלילה על סימני הסדר מתחילתם ועד סופם.

עיון בהגדרת המושגים 'מצה שמורה' ו'מצת-מצווה'

אף כי מקובל לכנות את המצות 'מצה כשרה' ו'מצה שמורה' - כל המצות הכשרות לפסח נעשות מקמח 'שמור' שלא נרטב. חכמינו למדו זאת מלשון הפסוק 'ושמרתם את המצות' (שמות יב, יז).

מן הדין - יש לשמור משעת הטחינה.

בדיעבד - משעת הלישה.

המהדרין מקפידים לשמור משעת הקצירה. וכך נוהגים גם המדקדקים במצוות.

לתלמידים הובאו רק שתי הדעות המרכזיות (ולא בדיעבד)

'מצת-מצווה' כהגדרתה, היא מצה שנעשתה לשם מצווה וראויה להיאכל בליל הסדר. כל מצה (כשרה) שנעשתה לא לשם מצווה, לא יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה בערב הראשון, אך אפשר לאכול ממנה. מכיוון שכיום כל המצות הנמכרות בחנויות נעשות לשם מצת-מצווה, לא הובאה בפני התלמידים חלוקה זו, אלא הודגש כי מצוות אכילת מצה היא בליל הסדר ולכן מצה זו נקראת 'מצת-מצווה'.

מהלך השיעור

קומיקס פותח

השיחה על שמות החג מרמזת על נושאי השיעור. המצווה העיקרית המדוברת היא מצוות אכילת מצה, וגדרי המצווה.

שמות החג

בחלקו הראשון של השיעור נדון בשמות החג. העיסוק בשמות החג ומציאתם בפסוקים יסייע להבנת הרקע לחג הפסח.

תשובות לשאלות ולמשימות, הרחבות והנחיות דידקטיות

משימות 1, 2

הישג 1 - יסודות התורה שבעל פה

משימה 1

התלמידים יאתרו את שמות חג הפסח מתוך המקורות ויקשרו אותם למצוות הקשורות לפסח.

אלה מועדי ה', מקראי קדש, אשר תקראו אתם במועדם. בחדש הראשון, בארבעה עשר לחדש, בין הערבים: פסח ל-ה'. ובחמשה עשר יום לחדש הזה, חג המצות ל-ה': שבעת ימים מצות תאכלו (ויקרא כג, ד-ו)

תשובות:

שמות החג בפסוק: פסח, חג המצות.

בפסוק מופיע גם התאריך: י"ד (14) לחודש הראשון (ניסן), בין הערביים - מועד הקרבת הקורבן, וט"ו בניסן (15) - תחילת החג.

היום אתם יצאים בחדש האביב... (שמות יג, ד)

שם החג בפסוק: חג האביב.

פסוק זה חשוב להסבר עיבור השנה בהמשך.

ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו. ונתת לנו ה' אלוהינו באהבה את יום חג המצות הזה זמן חרותנו (מתוך הקידוש לפסח).

שמות החג: חג המצות, חג החירות.

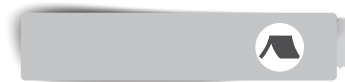
הקידוש מתאר את הבחירה בעם ישראל דווקא מתוך אהבה.

כאן ניתן להרחיב על רעיון החירות - יציאת מצרים אינה רק אירוע היסטורי, ופסח אינו מציין רק את עובדת היותנו עם חופשי ולא עם עבדים; יציאת מצרים היא תביעה מכל אדם, בכל יום, לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ומכאן להתקדם ולהוסיף באור התורה והמצווה בכל יום. ללא ההתקדמות שלנו, הרי אנו כאילו עדיין במצרים, כבולים במצרים ובגבולות הפנימיים שלנו.

משימה 2

תשובות:

- א. פסח - קורבן פסח (ופסיחת הקב"ה על בתי היהודים במצרים במכת בכורות).
- ב. חג המצות - מצוות אכילת מצה.
- ג. חג החירות - יציאה גשמית ורוחנית של ישראל מעבדות מצרים.
- ד. חג האביב - התקופה בשנה שבה חייב לחול חג הפסח.

אצלנו במשפחה

בחלקו השני של השיעור נתמקד בנושא המצה והכנתה. דרך הסיפור יבינו התלמידים את ההקפדה היתרה הנדרשת בהכנת מצה כשרה.

מקבץ הלכות

דיני אפיית מצה (על פי קיצור שולחן ערוך סימן ק"ח: א; ק"ט: א; ק"י: ו)

- הלכות א-ב: שמירת המצות מכל מגע עם מים
הלכה ג: מים שלנו
הלכות ד-ה: אפייה בפחות מ-18 דקות

תשובות לשאלות ולמשימות, הרחבות והנחיות דידקטיות

משימות 3-5

הישג 2 - מושגים: 'מצה' ו'מצה שמורה':

משימה 3

תשובה: 'מצה שמורה' היא מצה שעשויה מקמח ששמרו עליו שלא יירטב במים.

משימה 4

התלמידים יאתרו מתוך מקבץ ההלכות (סעיפים א-ה) הלכות שקשורות לשלבי אפיית המצה: הקמח, המים ואופן אפיית המצות.

משימת אתגר - התלמידים יתרגלו מיומנות של שאילת שאלות, תוך היעזרות במילות השאלה 'במה' 'כמה זמן' 'איך'.

משימה 5

תשובות:

מילת הטעם היא 'מכיוון'.

הטעם: מכיוון שבצק שעומד יותר מ-18 דקות ללא לישה מחמיץ.

מקבץ הלכות

דיני מצות מצווה (על פי קיצור שולחן ערוך סימן ק"י: ט"ו)

הלכות ו-ח: הכוונה בהכנת מצות מצווה

משימות 6-8

הישג 2 - מושגים: 'מצת מצווה'

משימה 6

תשובות:

א. 'בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות' (שמות יב, יח)

ב. התאריך בפסוק הוא: ארבעה עשר (י"ד) לחודש (ניסן) בערב.

משימה 7

תשובה:

'מצת-מצווה' היא כינוי למצה שאוכלים בליל הסדר בלבד.

משימה 8

תשובות:

א. רק גברים ונשים החייבים במצוות רשאים להכין מצת-מצווה.

ב. התלמידים יקשרו הלכה זו לסיפור של ברוכי.

ג. אופה המצה חייב לכוון בעת האפייה **שעבודתו היא לשם מצווה**, וחייב לומר '**לשם מצת-מצווה**'. מכאן אפשר להבין את גודל חשיבות אכילת מצה שיהודי הכין אותה בעבודת יד ולא מצת מכונה.

דיני אכילת מצה

מקבץ הלכות

דיני אכילת מצה (על פי קיצור שולחן ערוך סימן קי"ט: ה)

הלכות י-יא: שיעור אכילת מצת מצווה

הלכה יב: חובת מי שאין לו קערת סדר

הלכה יג: ברכה על מצות מצווה

הלכה יד: הידור מצווה: מצה שמורה

בעת קריאת ההלכות יש להרגיל את התלמידים לזהות את גדרי ההלכה, מכיוון שההלכות מורכבות מפרטים רבים (זמן, מקום, מי החייבים, כמות וכדומה). לאחר מקבץ ההלכות יענו התלמידים על שאלות המפנות אותם לאתר גדרים שונים בחיוב אכילת מצה.

הצעה: אפשר להכין סמל (אייקון) לכל סוג של גדר הלכתי: שעות (זמן); בית (מקום); אנשים (החייבים); כלי מדידה (כמות, שיעור). את הסמלים הללו אפשר לתלות במקום בולט בכיתה, ובכל פעם שנלמדת הלכה חדשה, היא תיבחן על ידי גדריה לפי הסמלים הוויזואליים.

משימות 9-11

הישג 5: הבנה ויישום

התלמידים ילמדו את פרטי הלכות מצות-מצווה ויכירו את המושג 'שיעור' (כמות).

משימה 9

תשובה:

במצת מצווה חייב כל יהודי, גבר ואישה.

משימה 10

תשובות:

- א. גברים ונשים מבוגרים חייבים לאכול מצת-מצווה בשיעור של 'כזית' (כשליש מצת יד).
- ב. יש המהדרין שאוכלים שיעור 'כשני זיתים' (כשני שלישים של מצה).
- ג. הילדים יכולים להסתפק ב'כזית' אחד (כשליש מצה עבודת יד).

משימה 11

התלמידים יחברו שאלה על הידור במצת מצווה - שתהיה שמורה משעת קצירה. יש לציין כי חסידים מקפידים להדר ולאכול בכל ימות הפסח מצה שמורה משעת קצירה העשויה רק בעבודת יד וללא מכונה.

משימת בונוס כיתתית: ליזום הצגה של יחיד או של קבוצה של חלק מסימני הסדר, תוך אזכור מנהגים משפחתיים.

קומיקס סוגר

סיכום החומר בנושא מצות מצווה ומצה שמורה.